

Шпортун О. М. Особливості прояву почуття гумору в осіб різних типів темпераменту / О. М. Шпортун, Л. Ф. Крупельницька

УДК:159.923.4:398.23

Крупельницька Людмила Францівна – докт. психол. наук, доц. кафедри психодіагностики та клінічної психології факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка,

krlyuda@gmail.com

Шпортун Оксана Миколаївна - канд. пед. наук, доц. кафедри психології та соціальної роботи Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Shportun_o@mail.ru

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ПОЧУТТЯ ГУМОРУ В ОСІБ РІЗНИХ ТИПІВ ТЕМПЕРАМЕНТУ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню прояву почуття гумору у представників різних типів темпераменту. Проаналізовано взаємозв'язок різних стилів гумору із типом нервової діяльності. Доведено, що сангвініки мають високий рівень управління своїми та чужими емоціями, високий рівень розуміння своїх і чужих емоцій при середньому рівні контролю над експресією. Холерики характеризуються низьким рівнем управління своїми емоціями, часто неможливістю контролювати експресивні прояви, середньою вираженістю здатності до розуміння власних емоцій і високим рівнем розуміння чужих емоцій. Меланхолік добре розуміє чужі емоції, вміє контролювати свої експресивні прояви, втім погано управляє емоціями інших людей і часто неадекватно розуміє власні емоційні прояви.

За результатами проведеного психодіагностичного дослідження, найвищий рівень екстраверсії та нейротизму виявлено у холериків, а

найнижчий – у флегматиків, найвищі показники за шкалою психотизму мають флегматики, найнижчий – сангвініки. Холерики мають низький рівень емоційного інтелекту, флегматики – дуже низький, меланхоліки – середній і сангвініки характеризуються високим рівнем емоційного інтелекту.

Результати діагностики за методикою Р.Мартіна демонструють, що у сангвініків(що становлять більшість) переважає самостверджуючий стиль гумору, що характеризує схильність до оптимізму, тенденцію зберігати позитивне бачення життя, а у стресових ситуаціях – використання гумору для захисту від негативних переживань. Частині властивий афіліативний стиль гумору, що свідчить про використання гумору з метою покращення міжособистісних стосунків, гумор виступає як засіб звертання на себе уваги та вирішення (точніше уникання) конфліктів. Сангвінікам практично не властивий агресивний стиль гумору і зовсім не властивий самознищувальний стиль гумору. Холерикам притаманний самостверджуючий стиль гумору, та також афіліативний та агресивний. Результати діагностики схильності до гелотофобії свідчать про те, що найбільше впевнені у власній сміхотворності меланхоліки, а найменше – сангвініки, насмішки у дитинстві переживали переважно флегматики та меланхоліки, а виражена фобія спостерігається у одного досліджуваного меланхоліка. При цьому флегматики та меланхоліки часто сприймають сміх, навіть якщо він є позитивним, достатньо критично, часто ображаються і намагаються уникати ситуацій, де потрібно почуття гумору.

Ключові слова: стилі гумору, темперамент, емоційна стійкість, експресія.

ОСОБЕННОСТИ ПРОЯВЛЕНИЯ ЧУВСТВА ЮМОРА У ЛИЦ РАЗНОГО ТИПА ТЕМПЕРАМЕНТА

Крупельницкая Людмила Францевна - докт. психол. наук, доц. кафедры психодиагностики и клинической психологии факультета психологии Киевского национального университета имени Тараса Шевченко,

Шпортун Оксана Николаевна - канд. пед. наук, доц. кафедры психологии и социальной работы Винницкого государственного педагогического университета имени Михаила Коцюбинского.

Аннотация. Статья посвящена исследованию проявления чувства юмора у представителей разных типов темперамента. Проанализирована взаимосвязь различных стилей юмора с типом нервной деятельности. Доказано, что сангвиники имеют высокий уровень управления своими и чужими эмоциями, высокий уровень понимания своих и чужих эмоций при среднем уровне контроля над экспрессией. Холерики характеризуются низким уровнем управления своими эмоциями, часто невозможностью контролировать экспрессивные проявления, средней выраженности способности к пониманию собственных эмоций и высоким уровнем понимания чужих эмоций. Меланхолик хорошо понимает чужие эмоции, умеет контролировать свои экспрессивные проявления, впрочем плохо управляет эмоциями других людей и часто неадекватно понимает собственные эмоциональные проявления.

По результатам проведенного психодиагностического исследования, самый высокий уровень экстраверсии и нейротизма выявлено у холериков, а самый низкий - у флегматиков, высокие показатели по шкале психотизма имеют флегматики, самый низкий - сангвиники. Холерики низкий уровень эмоционального интеллекта, флегматики - очень низкий, меланхолики - средний и сангвиники характеризуются высоким уровнем эмоционального интеллекта.

Результаты диагностики по методике Р.Мартина показывают, что у сангвиников (составляющие большинство) преобладает самоутверждающего

стиль юмора, характеризующий склонность к оптимизму, тенденцию сохранять позитивное видение жизни, а в стрессовых ситуациях - использование юмора для защиты от негативных переживаний. Некоторым присущий афилиативный стиль юмора, свидетельствует об использовании юмора с целью улучшения межличностных отношений, юмор выступает как средство обращения на себя внимания и решения (точнее ухода) конфликтов. Сангвиникам практически не свойственен агрессивный стиль юмора и совсем не свойственный самоуничтожающего стиль юмора. Холерикам присущ самоутверждающего стиль юмора, и также афилиативный и агрессивный. Результаты диагностики склонности к гелотофобии свидетельствуют о том, что больше всего уверены в собственной смехотворности меланхолики, а меньше всего - сангвиники, насмешки в детстве переживали преимущественно флегматики и меланхолики, а выраженная фобия наблюдается у одного исследуемого меланхолика. При этом флегматики и меланхолики часто воспринимают смех, даже если он является положительным, достаточно критически, часто обижаются и стараются избегать ситуаций, где нужно чувство юмора.

Ключевые слова: стили юмора, темперамент, эмоциональная устойчивость, экспрессия.

Krupelnitska Ludmyla Francivna – Doctor of Psychology, Associate Professor in Psychodiagnostics and Clinical Psychology Department at the Psychology Faculty of Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Shportun Oksana Mykolaivna – PhD in Psychology, Associate Professor in Psychology and Social Work Department of Vinnytsya State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsubinskiy.

A SENSE OF HUMOR FEATURES MANIFESTATIONS AT INDIVIDUALS WITH DIFFERENT TYPES OF TEMPERAMENT

Abstract. The article investigates the existence of a sense of humour in representatives of different types of temperament. It is analysed the relationship of the different styles of humour to the type of nervous activity. It is proved that sanguinics have a high level of management of their own and others' emotions, and a high level of understanding of their own and others' emotions, with an average level of control over expression. Choleric are characterized by a low level of their emotion control, frequent inability to control their expressive displays, the average severity of the ability to understand their own emotions and a high level of understanding of other people's emotions. Melancholics are well aware of other people's emotions, are able to control their expressive manifestations, however manage other people's emotions badly and often inadequately understand their own emotional manifestations.

As a result of psycho-diagnostic research, the highest level of extraversion and neuroticism was found among choleric, and the lowest level among the phlegmatics, high performance on a scale of psychoticism belongs to phlegmatics, the lowest one to sanguinics. Choleric have low level of emotional intelligence; phlegmatics have the lowest level; melancholics have medium one and sanguinics are characterized by high level of emotional intelligence.

The results of the diagnosis by the method of R. Martin show that sanguinics (the majority) have dominated self-affirming style of humour that is characterised by the propensity to optimism, the tendency to maintain a positive vision of life, and the usage of humour to protect from negative experiences in stressful situations. A part of representatives has an affiliate style of humour, which shows the usage of humour in order to improve interpersonal relationships, where humour serves as a means of attracting attention and solving (avoiding exactly) conflicts. Sanguinics are not characterised by aggressive style of humour and self-destructive style of humour. Choleric have self-reinforcing style of humour and affiliate, aggressive style as well as. The diagnostic results of predisposition to gelotophobia

indicate that melancholics are the most confident in their own ridiculousness and sanguinics are the least confident, mostly melancholics and phlegmatics experienced ridicules in childhood, and severe phobia is occurred in one investigated melancholic. At the same time melancholics and phlegmatics often perceive laughing, even if it is positive, quite critically, often take offense and try to avoid situations where it is necessary to have a sense of humour.

Key words: humour styles, temperament, emotional stability, expression.

Актуальність дослідження. Серйозні наукові дослідження в психології гумору представлені у працях таких вчених, як Рід Мартін, Раміль Гаріфулін, Ю. Борєв, Майкл Аптер, Роберт Уайер, Джеймс Коллінз, К. Глінк, А. Редозубов та М. Войнаровський.

Згідно з поглядами означених дослідників, розуміння природи гумору і комічного є можливим через вивчення даного предмету у його безпосередньому прояві, а процес гумору вміщує такі компоненти, як соціальний контекст, когнітивно-перцептивний процес, емоційну реакцію та вокально-поведінкове вираження сміху.

Багатоаспектність почуття гумору як психологічного феномену може бути продемонстрована через аналіз семантики самого терміну. Згідно з визначеннями спеціалістів різних галузей знань, слово „гумор” може означати:

- 1) характеристику *змісту* деякої інформації, що сприймається (комедійний фільм, гумористичне оповідання);
- 2) *розумовий процес* (конструювання висловлювань, здебільше побудованих на розходженнях у змісті окремих слів, які об’єднуються у вислови, створюючи комічний ефект);
- 3) *реакцію реципієнта* на відповідну ситуацію (сміх, піднесений настрій), хоча сміх не завжди є відповідною реакцією на гумористичний зміст;
- 4) *соціальне явище* (у такому разі підкреслюється груповий характер сміху; визначаються його функції диференціації та єднання людей за

певними ознаками, що сприяє чи, навпаки, заважає підтриманню стабільності в суспільстві).

Мета статті: дослідити та проаналізувати кореляцію проявів стилів гумору та особливостей темпераменту особистості.

Насамперед ми з'ясували особливості проявів темпераменту у досліджуваних (табл. 1).

Таблиця 1.

1.Особливості темпераменту за методикою Г.Айзенка

Темперамент	Середні значення		
	Екстраверсія/Інтроверсія	Нейротизм	Психотизм
Сангвінік	16,9	4,8	1,85
Холерик	19,0	19,7	8,4
Флегматик	3,8	4,05	9,7
Меланхолік	4,1	19,5	7,7

Таким чином, найвищий рівень екстраверсії та нейротизму виявлено у холериків, а найнижчий – у флегматиків, найвищі показники за шкалою психотизму мають флегматики, найнижчий – сангвініки.

t-критеріальний аналіз за критерієм Стюдента встановив наявність статистично значущих відмінностей у проявах екстраверсії/інтроверсії у флегматиків ($t=2,991$) та меланхоліків ($t=2,838$), у проявах нейротизму – у холериків і флегматиків ($t=2,887$), сангвініків і меланхоліків ($t=2,727$).

Сангвінічний темперамент діяльності характеризує людину веселої вдачі. Така людина є оптимістом, сповнена надій, гумористом, жартівником, балагуром. Сангвінік швидко спалахує, але ж швидко стає збайдужілим, втрачає інтерес до того, що зовсім ще недавно його дуже хвилювало і притягало до себе. Меланхолійний темперамент діяльності властивий людині протилежного, в основному похмурого настрою. Така людина зазвичай живе складним і напруженим внутрішнім життям, надає велике значення всьому, що її стосується, володіє підвищеною тривожністю і ранимою душею. Холеричний темперамент діяльності характеризує запальну людину. Про

таку людину говорять, що вона дуже гаряча, нестримана. Разом з тим такий індивід швидко остигає і заспокоюється, якщо йому поступаються, йдуть назустріч. Флегматичний темперамент діяльності відноситься до холонокровної людини. Він виражає собою швидше схильність до бездіяльності, ніж до напруженої, активної роботи. Така людина приходить в стан збудження, який однак може тривати у неї довгий час, характерні труднощі розуміння гумору в результаті спотворення процесів узагальнення, неадекватних ідентифікацій і сплочення емоцій.

Аналізуючи шкалу нейротизму, тобто емоційної стійкості чи нестійкості, слід зазначити, що до недавнього часу феномен емоційної стійкості вивчався, переважно, у зв'язку із завданнями прогнозування ефективності професійної, навчальної або спортивної діяльності в стресогенних умовах. Зараз емоційну стійкість вважають однією з найважливіших детермінант успішності життєдіяльності людини в цілому, складовою частиною «емоційного інтелекту» (або емоційної розумності) людини, що забезпечує, зокрема, підтримування нею доброзичливих стосунків з оточуючими. Емоційну стійкість трактують і як особливість темпераменту людини, що дозволяє їй надійно виконувати цільові завдання діяльності за рахунок оптимального використання резервів нервово-психічної емоційної енергії. Емоційну стійкість розглядають також і як властивість особистості, детерміновану динамічними і змістовними характеристиками емоційних процесів. Емоційну стійкість та емоційну вразливість особистості визначають особистісні детермінанти, які відповідальні за активність поведінки, емоційну спрямованість переживання (інтернальність, екстернальність) і когнітивну оцінку стану. Характер взаємозв'язку між окремими чинниками, які характеризують емоційно стійких і емоційно вразливих індивідуумів, дозволив дослідникам, що вивчали цей феномен у контексті адаптації до змінних умов життєдіяльності, зробити висновок про те, що емоційна стійкість і емоційна вразливість, об'єднуючи характеристики стану і

динамічні особистісні риси, можуть бути віднесені до інтегративних властивостей особистості.

Як стверджує О. Рева, суттєві відмінності між емоційно стійкими та нестійкими юнаками виявляються цілою низкою показників за шкалою нейротизму (методика Г. Айзенка), за шкалою ситуативної тривожності (методика Спілберга – Ханіна), за нервово-психічною стійкістю (методика “Прогноз”), за тривожним, збудливим та емотивними типами акцентуацій (методика Леонгарда – Смішека), за шкалами предметної та соціальної ергічності (методика В. Русалова), за емоційною нестійкістю (власна методика), за тривожністю, фрустрацією, агресивністю, ригідністю (методика оцінювання емоційних станів Г. Айзенка), за шкалою тривоги, працездатності (методика ТПАНС), за успішністю в навчальній діяльності. Можна припустити, що саме емоційна стійкість є запорукою розвинутого почуття гумору, коли людина не турбується за те, як виглядає в очах оточуючих, а вміє посміятися над собою, може бути в центрі уваги та розважати інших.

За численними даними як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників, узагальненими, зокрема, А.Г.Маклаковим (2001), відсоткова частка емоційно стійких осіб у будь-якій рандомізованій вибірці становить лише 20-25 %. У нашій вибірці емоційно стійкими виявилось близько 40,0% досліджуваних, переважно це сангвініки та флегматики.

За методикою діагностики емоційного інтелекту (табл.2), було виявлено, що сангвініки мають високий рівень управління своїми та чужими емоціями, високий рівень розуміння своїх і чужих емоцій при середньому рівні контролю над експресією. Холерики характеризуються низьким рівнем управління своїми емоціями, часто неможливістю контролювати експресивні прояви, середньою вираженістю здатності до розуміння власних емоцій і високим рівнем розуміння чужих емоцій. Меланхолік добре розуміє чужі емоції, вміє контролювати свої експресивні прояви, втім погано управляє емоціями інших людей і часто неадекватно розуміє власні емоційні прояви.

Флегматик добре керує власними емоціями, контролює свої експресивні прояви, часто не розуміє емоцій інших людей та не вміє керувати ними.

Таблиця 2.

1. Вираженість різних видів емоційного інтелекту у осіб із різними видами темпераменту

Шкали методики	Середні значення			
	Холерики	Флегматики	Меланхоліки	Сангвініки
Міжособистісний емоційний інтелект				
Розуміння чужих емоцій	21,75	12,05	27,4	27,4
Управління чужими емоціями	21,15	7,75	10,8	21,75
Внутрішньоособистісний емоційний інтелект				
Розуміння своїх емоцій	17,25	17,35	22,4	22,57
Управління своїми емоціями	7,4	16,3	13,2	16,7
Контроль експресії	4,15	14,15	13,9	10,3

Отже, найкраще розуміють свої емоції сангвініки, найгірше – холерики, найкраще розуміють чужі емоції меланхоліки та сангвініки, найгірше – флегматики, добре управляють своїми емоціями сангвініки та флегматики, не вміють керувати своїми емоціями – холерики, характеризують здатністю до управління чужими емоціями найкраще сангвініки, найгірше – флегматики, найвищій контроль експресії мають флегматики, найнижчий – холерики.

Існують статистично значущі відмінності у здатності до розуміння чужих емоцій у флегматиків і холериків ($t=2,881$), флегматиків і меланхоліків ($t=2,199$), флегматиків і сангвініків ($t=2,991$). Наявні статистичні відмінності в здатності керувати чужими емоціями у флегматиків і сангвініків ($t=3,001$).

У розумінні своїх емоцій статистично значущих відмінностей серед типів темперамент виявлено не було, натомість в здатності до керівництва своїми емоціями холерики статистично значуще відрізняються від сангвініків ($t=2,881$), меланхоліків ($t=2,198$) та флегматиків ($t=2,991$).

На рис. 1 представлено інтегральні показники за емоційним інтелектом досліджуваних.

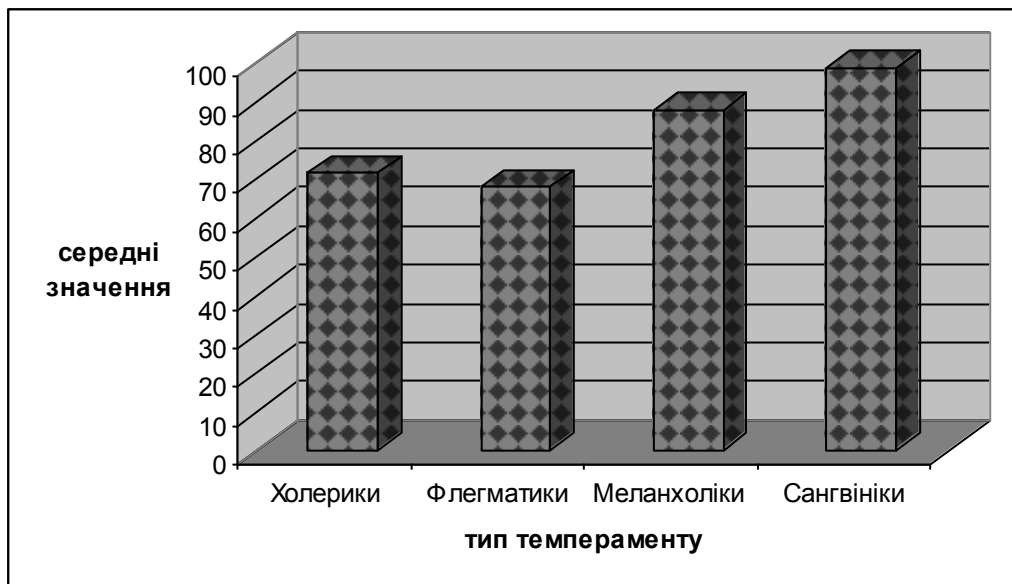

Рис. 1. Вираженість емоційного інтелекту в осіб із різним видом темпераменту

Отже, холерики мають низький рівень емоційного інтелекту, флегматики – дуже низький, меланхоліки – середній і сангвініки характеризуються високим рівнем емоційного інтелекту.

Результати діагностики за методикою Р.Мартіна (стилі гумору) представлено у табл. 3.

Таблиця 3.

Особливості стилів гумору за методикою Р.Мартіна

Темперамент	Стилі гумору / Відсотки (%)			
	Афіліативний	Самосверджуючий	Агресивний	Самознищувальний
Сангвінік	35,0%	65,0%	5,0%	0
Холерик	30,0%	40,0%	30,0%	0
Флегматик	25,0%	10,0%	60,0%	5,0%
Меланхолік	45,0%	0	0	55,0%

Отже, у сангвініків переважає самостверджуючий стиль гумору (20 осіб – 35,0%), що характеризує схильність до оптимізму, тенденцію зберігати позитивне бачення життя, а у стресових ситуаціях – використання гумору для захисту від негативних переживань. 10 особам (35,0%) властивий афіліативний стиль гумору, що свідчить про використання гумору з метою

покращення міжособистісних стосунків, гумор виступає як засіб звертання на себе уваги та вирішення (точніше уникання) конфліктів. Сангвінікам практично не властивий агресивний стиль гумору і зовсім не властивий самознищувальний стиль гумору.

Холерикам притаманний самостверджуючий стиль гумору (14 осіб, 40,0%), та також афіліативний (8 осіб, 30,0%) та агресивний (8 осіб, 30,0%). Так само як і у сангвініків, їм не властивий самознищувальний стиль гумору. Отже холерики характеризуються вираженою тенденцією до оптимістичного сприймання світу, подій власного життя, з гумором ставляться до стресових ситуацій, а у конфліктній взаємодії нерідко використовують почуття гумору, аби зняти міжособистісне напруження. Крім того нерідко холерики використовують гумор як засіб вираження критики, їхній гумор часто є недобррозичливим, а більше саркастичним.

Найбільше агресивний гумор властивий флегматикам (12 осіб, 60,0%), які використовують гумор задля приниження інших людей, без врахування їхніх емоцій та переживань. Їхній гумор часто недобррозичливий, більше схожий на критику. Афіліативний гумор властивий 5 флегматикам (25,0%), які намагаються знайти спільну мову з оточуючими та використовують гумор задля оптимізації міжособистісних стосунків, крім того флегматикам властивий самостверджуючий гумор (2 особи, 10,0%) і самознищувальний (1 особа, 5,0%), що свідчить про різноманітність та індивідуальні особливості стилів гумору у даного типу темпераменту. На відміну від флегматиків, у меланхоліків репертуар стилів гумору достатньо обмежений, їм характерні самознищувальний (11 осіб, 55,0%) та афіліативний (9 осіб, 45,0%) стилі гумору. Таким чином меланхоліки приховують власну невпевненість у собі та образливість через самоіронію, навіть насмішки над собою.

Узагальнені результати за методикою Р.Мартіна представлені на рис. 2.

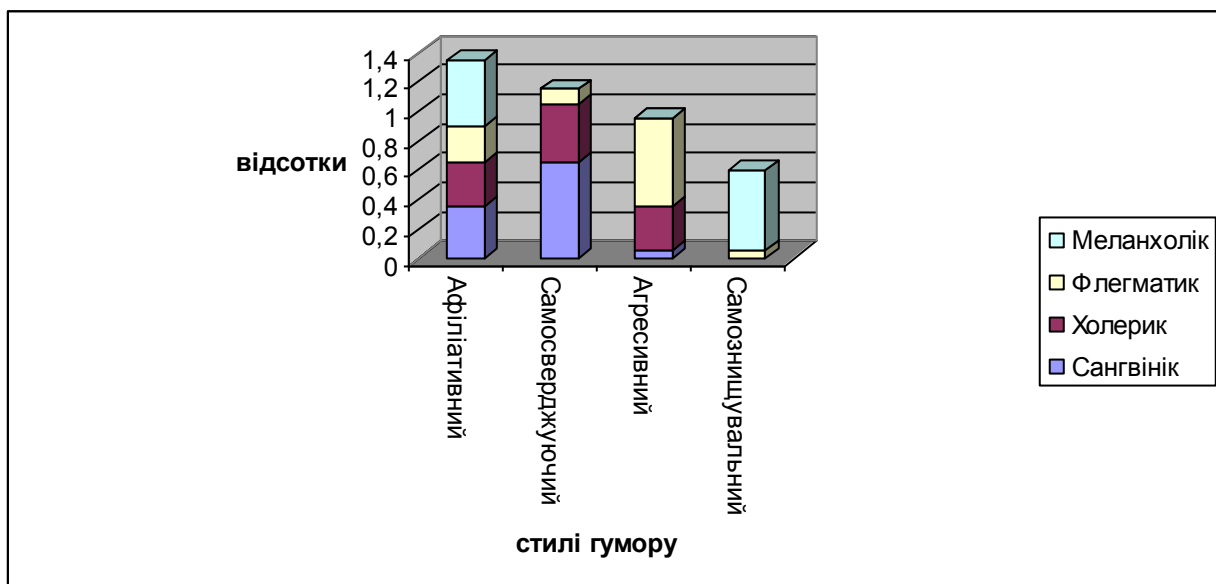

Рис. 2. Стилі гумору в осіб із різним типом темпераменту

Як видно з рис. 2 найбільш властивим досліджуваним із різними видами темпераменту є афіліативний стиль гумору, який використовується для покращення міжособистісної взаємодії, вирішення конфліктних ситуацій неагресивним шляхом. Найменш популярним серед досліджуваних виявився самознищувальний стиль гумору. Ми відмічаємо позитивну кореляцію (за критерієм Пірсона) між шкалами афіліативний гумор та міжособистісний емоційний інтелект ($r=0,902$), самостверджуючий гумор та міжособистісний емоційний інтелект ($r=0,894$). Результати діагностики схильності до гелотофобії представлено у табл. 4.

Таблиця 4.

Схильність до гелотофобії осіб із різними видами темпераменту

Темперамент	Шкали методики / Відсотки (%)		
	Шкала 1	Шкала 2	Шкала 3
Сангвінік	10,0%	5,0%	0
Холерик	5,0%	10,0%	0
Флегматик	65,0%	80,0%	0
Меланхолік	70,0%	80,0%	5,0%

Де, шкала 1 – впевненість у власній сміхотворності, шкала 2 – передумови до фобії (насмішки у дитинстві), шкала 3 – наслідки фобії.

Отже, найбільше впевнені у власній сміхотворності меланхоліки, а найменше – сангвініки, насмішки у дитинстві переживали переважно флегматики та меланхоліки, а виражена фобія спостерігається у одного досліджуваного меланхоліка. При цьому флегматики та меланхоліки часто сприймають сміх, навіть якщо він є позитивним, достатньо критично, часто ображаються і намагаються уникати ситуацій, де потрібно почуття гумору.

Результати діагностики за методикою гумористичних фраз представлено у табл. 5.

Таблиця 5.

**Результати методики «Тест гумористичних фраз» для представників
різного типу темпераменту**

Шкали методики	Середні значення			
	Холерик	Флегматик	Меланхолік	Сангвінік
Агресія (самозахист)	9,8	3,15	7,55	1,1
Взаємостосунки між чоловіком і жінкою	5,9	1,16	4,82	8,4
Пияцтво	3,3	11,8	2,11	2,7
Гроші	2,2	3,16	1,18	8,6
Мода	9,11	1,18	3,17	10,24
Кар'єра	9,24	5,08	2,25	9,11
Сімейні проблеми	1,16	1,15	10,11	1,16
Глупість людини	1,12	9,28	7,82	1,18
Безглуздя в мистецтві	1,18	8,25	5,81	1,72

Отже, найбільш актуальними темами для холериків є кар'єра, мода та агресія (самозахист), що свідчить про домінування у них соціальних потреб; флегматики більше зосереджені на темах глупості людей, їх

бездумних вчинків та безглуздя в мистецтві, що свідчить про актуалізацію у них особистих потреб; меланхоліки більше стурбовані темами сімейних негараздів, самозахисту (нерідко самоагресії) та проблемами неідеальності людей, що свідчить про актуалізацію базових і особистих потреб із наданням меншого значення соціальним; сангвініки найбільшій кількості карток приписали теми моди, кар'єри і взаємостосунками між особами протилежної статі, їм властиве домінування соціальних потреб.

Окрім тестування досліджуванним було запропоновано розповісти комічні історії, передати їх розуміння та продемонструвати вміння смішити інших людей. Результати діагностики представлені у табл. 6.

Таблиця 6.

Результати діагностичної бесіди із особами різних видів темпераменту

Показники бесіди	Відсотки (%), коментар			
	Холерик	Флегматик	Меланхолік	Сангвінік
Вміння розповідати комічні історії	75,0%	20,0%	15,0%	100%
Розуміння комічних історій	100,0% (жваво, емоційно обговорюють зміст жартів, намагаються розповісти подібні історії із власного життя)	85,0% (досліджувані часто посміхаються, але не обговорюють зміст жарту із іншими людьми)	85,0% (досліджувані розуміють жарти, але не обговорюють їх і часто намагаються не посміхатися)	100% (самі постійно жартують, намагаються жартами привернути до себе увагу)
Теми комічних історій, які розповідали досліджувані	Політика Сім'я Армія	Політика	Історії із життя, байки	Сім'я, вживання алкоголю, мода

Отже, ми констатуємо, що розуміння комічних історій відноситься до загального рівня інтелектуального розвитку (який у досліджуваних був достатньо високим), втім слід звертати увагу саме на емоційні прояви, пов'язані із реакціями представників різних видів темпераменту на жарти.

Кореляційний аналіз за допомогою коефіцієнта кореляції Пірсона показав наявність статистично значущих зв'язків і позитивну кореляцію між емоційною стійкістю ($r=0,699$), вираженими соціальними потребами ($r=0,781$), високим рівнем емоційного інтелекту (здатність розуміти емоції

інших людей при $r=0,882$, управління чужими емоціями при $r=0,887$) та екстраверсією. Тобто можна припустити, що добре розвинене почуття гумору мають сангвініки, яким властиві риси демонстративності, а серед способів привертання до себе уваги вони часто обирають саме гумор. Подальшою перспективою досліджень гумору може бути діагностика прояву різних психічних розладів та розладів інтелекту. Де гумор виступатиме як інструмент діагностики.

Список використаних джерел:

1. Айзенк Г. Как измерить личность / Г. Айзенк, Г. Вильсон. - М.: - Когито-Центр. - 2000. - 284с.
2. Бабаджанова А. Н. Щодо питання методології психологічних досліджень почуття гумору / А. Н. Бабаджанова // Психологічні науки: зб. наук. пр. Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. – 2011. – No 58. – С. 97–100
3. Мартін Р. Психологія гумору. / Р.Мартін - СПб: Пітер. - 2009.- 480с.

References transliterated

1. Ajzenk G. Kak izmerit lichnost / G. Ajzenk, G. Vil'son. - M.: - Kogito-Centr. - 2000. - 284s.
2. Babadzhanova A. N. Shchodo pytannia metodolohii psykholohichnykh doslidzhen pochuttia humoru / A. N. Babadzhanova // Psykholohichni nauky: zb. nauk. pr. Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy imeni Bohdana Khmelnytskoho. – 2011. – No 58. – S. 97–100

Martin R. Psykholohiia humoru. / R.Martin - S